

ANİMASYON SİNEMASINA EKOELEŞTİREL YAKLAŞIM: “WALL-E” FİLMİNİN İNCELENMESİ

Arif Can GÜNGÖR
İstanbul Aydın University, Turkey
acangungor@aydin.edu.tr

ÖZET

Yüzyılımız bir bilim ve teknoloji çağıdır. Bununla birlikte ekolojik dengenin bozulması ve çevre kirliliği sorunları da bilimsel ve teknolojik gelişmeye paralel bir seyir halindedir. Bu durum teknoloji ile ekolojik dengenin bozulması konularında sürekli yeni paradigmalara üretilmesini doğurmaktadır. Ekolojik dengeleri bozan insanoğlu aynı zamanda bu bozulmanın var olan ve/veya olası sonuçlarını anlatılar aracılığıyla dile getirmekte ve çözüm önerileri de sunabilmektedir. Bu bağlamda makalede bozulan ekolojik dengelerin sosyal-kültürel sebeplerinin ve sonuçlarının ‘Wall-E’ adlı canlandırma filmde nasıl ortaya konulduğu araştırılmıştır. Araştırmada filmin dünyadaki çevre kirlenmesine karşı yaklaşımı ekoeleştirel bir paradigmayla ele alındı. Makalede son dönemlerin canlandırma filmleri arasında en çok beğenilenlerden biri olan Wall-E baştan sona izlendi. Çevre sorunlarını ortaya koyarken metinde hangi eleştirileri dile getirdiği, yanıltıcı çevreci (greenwashing), bir bakış açısına sahip olup olmadığı “Tüketim Toplumu’nda Sığ Ekoloji”, “Adem ve Havva”, “Ütopyadan Distopyaya Axiom”, “İnsan-Makine Çatışması ve Yeni Maddecilik” başlıkları altında söylem analiziyle incelendi. Wall-E’nin, kapitalizme ve tüketim toplumuna ciddi eleştiriler getirmesine rağmen içinde yer aldığı sistemin bir ürünü olma özelliği sebebiyle derin ekolojik bir bakış geliştirdiği konusunda tartışmalı olduğu görüldü.

Anahtar Sözcükler: *Ekoeleştiri, Canlandırma, Film, Çevre, Sinema.*

AN ECOCRITICAL APPROACH TO ANIMATION MOVIE; ANALYZE OF “WALL-E” MOVIE

ABSTRACT

Our century is an age of science and technology. At the same time, degradation of ecological balance and environmental pollution problems are in a parallel course against scientific and technological development. This constantly produces to new paradigms in issues about technology and degradation of ecological balance. Human, disrupts ecological balance, puts into words the existing results and/or eventuality of this degradation with narratives and can also provides solutions. In this context, the animation film “Wall-E” was investigated in the article how put forward in the reasons and results of degraded ecological balance. In the research, approach of the film that criticizes environmental pollution in the world was tackled with an ecocritical paradigm. One of the most admired animation film in the recent Wall-E was observed from first day to present in the article. Environmental problems are introduced can be listed like this: what critics are mentioned, whether have a view to greenwashing or not are examined with the analysis of discourse from the topics or not; “Shallow Ecology of the Consumer Society”, “Adam and Eva”, “Axiom from Utopia to Dystopia”, “Conflict of Human-Machine and New Materialism”. Although Wall-E criticized to capitalism and consumer society and was a product of it, seems problematic about making a deep ecological perspective.

Key Words: *Ecocritic, Animation, Movie, Environmental, Cinema.*

GİRİŞ

Son yıllarda çevre sorunlarını ya da çevre ile ilgili konuları canlandırma filmleri (animasyon) üzerinden işleyen filmlerin sayısının arttığı görülmektedir. Özellikle Amerikan sineması ürünü olan canlandırma (animasyon) filmlerin dünyada çok izlenen ve kitleleri etkileyen bir tür olarak en önemli özelliklerinden biri yalnızca çocuklar için değil hem çocuklar, hem gençler hem de büyüklere yönelik olmasıdır. Bu bağlamda yetişkinlerle birlikte çocukların ve gençlerin çevre bilinci konusunda eğitilmesi ön plana çıkmaktadır. Çünkü uzun vadede çevre bilinciyle yetiştirilmiş gençlerin ve çocukların dünyanın gelecekte yaşanabilir bir gezegen olarak kalmasında önemli bir yeri olacaktır. Bu durumu göz önünde bulunduran Hollywood'un en önemli yapım şirketlerinden biri olan Disney geçmişten günümüze çizgi filmlerde çevreye saygı ve duyarlılık olgusuna dikkat çeken karakterler yaratarak pek çok çizgi film üretmiştir. Bugün Disney şirket olarak 'çevreci' bir yaklaşımı misyon edindiğini kendi adına her fırsatta vurgulamaktadır. Şirket bu çerçevede fonlar kurmuş ve başka çeşitli çalışmalar içerisine girmiştir. Disney'in animasyon şirketi olan Pixar'da aynı anlayışla üretimini sürdürmeye devam etmiştir. Wall-E(2008) bu çevreci anlayışın en önemli filmlerinden biri olmuştur. Wall-E geleceğin büyükleri olarak çocuklar ve gençlerde doğru ve radikal bir çevre bilinci oluşturmak açısından önemli mesajlar sunan bir örnektir.

Dünyada sürdürülebilir doğal yaşama yönelik ciddi tehditler oluşturan konuları insanlara anlatmak ve ilgisini çekmek için kitle iletişim araçlarını kullanmak en yaygın yöntemlerden biri olmuştur. Çevresel krizlerin ortaya konulmasında ise canlandırma sineması filmlerinin rolü giderek artmaktadır. İlk kez edebiyatın çevre kirlenmesine verdiği bir tepki olarak ortaya çıkan son yıllarda ise tüm kültürel metinlerde kullanılmaya başlayan ekoeleştirel yaklaşım canlandırma filmlerinde sergilenmektedir. Böylece okullarda ders ve etkinlik faaliyetleri şeklinde yürütülen, çeşitli kuruluşların politik eylemleriyle yerleştirilmeye çalışılan çevre bilincinin, sinema sanatı özellikle de canlandırma türüyle insan merkezci olmayan bir toplumsal bilince dönüştürülmesine katkı sağlanabilmesi, bu sayede insanoğlunun geçmişten gelen bozuk düşünce sistemini(dış dünyayı tamamıyla kendi çıkarları ve algısı doğrultusunda yorumlamak) değiştirerek çevre sorunları üzerine kalıcı çözümler üretilebilmesi umulmaktadır. Makalede Wall-E'nin bu konseptte ne kadar uyduğunun araştırılması amaçlanmaktadır. Wall-E, bazı bilim kurgu filmleri gibi Amerikan ideolojisinin klasik kapitalist söylemini farklı bir üslupla yeniden üreten, "yeşilleme"(gerçek anlamda çevreci olmayan, -miş gibi yapan) bir film olabileceği varsayımından yola çıkılarak incelenecektir.

YÖNTEM

İnsanın kendi eliyle yarattığı çevre ile doğal çevrenin çelişmesi, yani yapay çevrenin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri doğayı tahrip ederek çevre sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Elbette ki bu sorunlar sosyoloji, hukuk, siyaset, felsefe gibi toplumsal alanların yardımı olmadan sadece doğa bilimleriyle çözülmesi imkansız sorunlardır. Dolayısıyla insan ve çevre ilişkileri üzerine yapılan çalışmaların gitgide arttığı bir dönemde çevre pek çok bilim dalının ve alanın özellikle de toplumbilimsel alanların araştırma konusu haline gelmiştir. Neden toplum bilim sorusunun yanıtı ise Giddens'e göre toplumbilimin insan davranış örüntülerinin doğal çevre üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğunu açıklamaya yönelik bir çalışma alanı olması ve çevre sorunlarının değişen toplumsal eğilimlerle ilişkisini sorgulamasında aramak gerektiği düşüncesinde temellenir(2013:992). Bu anlamda toplumbilimsel sorgulama dünya kurulduğundan bu yana edinilmiş alışkanlıkların ve onları pekiştiren inançların egemenliği altındaki dünyanın sorgulanması ise Zygmunt Bauman tam da bu noktada toplumbilimin durağanlaştırma karşıtı baskıcı dünyayı esnekletiren bir güç olduğunu ortaya koyar ve toplumbilimsel bakış oluşturabilen kişinin daha az manipüle edileceğini, onun direnilmez sanılan güçler karşısında direnebileceğini vurgular(1998:25).Ekoeleştirel bakış çevre insan ilişkisinde insanoğlunun binlerce yıllık yanlış düşüncesinin ve algı biçiminin her fırsatta sorgulanması ve bu konuda doğru çözümler üretilmesi için tutucu dünyayı esnekletirmeye çalışan yaratacağı yeni ve doğru bilinçle bireylerin ve toplumların daha çok manipüle edilmesine engel olmaya çalışan bir paradigmadır. Tüm kültür ve sanat metinlerine uygulanan bu paradigma makalede çevresel krizlerin nedenlerinin ve sonuçlarının Wall-E animasyon filmi üzerinden ortaya konulmasında toplumsal ve kültürel bakış açılarını seyirciye iletmeye çalışılan mesajları gözler önüne sermesinde kullanılacaktır. Burada alt amaçlar ise filmsel metin içerisindeki insan ve insan olmayanların(robotların) sunumunu,

filmdeki çevre sorunu içerisindeki rollerinin ne yönde olduğunu, yeni bir dünya ve yaşam için öne sürdükleri önerileri ideolojik açıdan yorumlamaktır.

Neden Wall-E seçildi sorusuna gelinirse; “Wall-E” Amerika Birleşik Devletleri’nin ve dünyanın en kapsamlı, popüler ve güvenilir “internet sinema veri tabanı” “IMDb” “canlandırma” kategorisinde 2008 yılı yapımı olmasına karşın takipçiler tarafından sürekli oylanılan filmler arasında beğeni reytingleri en yüksek 5. Film (8.5/10) olması sebebiyle analiz edilmesi gereken bir film olarak seçilmiştir.

http://www.imdb.com/search/title?genres=animation&title_type=feature&num_votes=1000,&sort=user_rating,desc(İndirilmeTarihi:30.01.2015)

Ayrıca son 10 yılda canlandırma türü sinema filmleri arasında, çevre sorununu kültürel bir metin olarak kapsamlı bir biçimde işleyen filmler arasından örneklem olarak “Wall-E” filmi analiz edilmek üzere seçilmiştir. Wall-E aynı zamanda bir bilimkurgu türüne ait filmidir. Bilimkurgular kendi içlerinde bazı alt gruplara ayrılmaktadır; süper güçlere sahip olan insanlar, yabancı ve değişik yaratıklar, robotlar, zaman dışında yapılan geziler, başka gezegenler, felaket öyküleri vb. Bilimkurgu filmlerinin (canlandırma bilim kurgu buna dahil) genel olarak kendi ideolojisini destekleyen o dönemin paradigmasını ve bunların yansıması olan sorunları radikal biçimde ortaya koymaktan ve eleştirmekten uzak gördükleri varsayımının test edilmesi adına Wall-E’nin çevre sorunlarını ortaya koyarken ideolojik açıdan çevre sorununa hangi eleştirileri nasıl getirdiği ortaya konmaya çalışılacaktır. Makalede öncelikle çevre ve doğa ile ilgili önemli kavramlar, ve ekoeleştirme kavramı açıklanacak, ardından canlandırma sineması ve çevre ilişkisi tartışılacaktır. En son olarak “Wall-E” filminin ekoeleştirilme bir perspektiften çevre olgusuna yaklaşımı filmde vurgulanan sosyo-kültürel tema başlıkları altında “Tüketim Toplumu ve Sığ Ekoloji”, “Adem ve Havva”, “Ütopyadan Distopyaya Axiom”, “İnsan-Makine Çatışması ve Yeni Maddecilik” söylem analizine tabi tutulacaktır.

İNSAN DOĞA İLİŞKİSİ

Doğa içerisinde pek çok farklı anlamı barındıran bir kavramdır. Bir şeyin özü anlamında, dünyayı ve insanları yöneten güç anlamında, insanın yarattığı ya da yaratmadığı her şey anlamında (güzel doğa, vahşi doğa) vb kullanılagelmiştir. Gerçek anlamıyla “insan dışında oluşan, herhangi bir insan müdahalesi olmaksızın ortaya çıkan, gelişen her şey örneğin, toprak, toprakaltı zenginlikler, su, hava, bitkiler, hayvanlar, doğayı oluşturmaktadır”(Keleş, Hamamcı, Çoban, 2012:49). İnsanlık tarihinde doğayı en çok kullanan ve önemseyen düşünürlerden biri Jean Jacques Rousseau’dur. Rousseau, doğanın kurtarıcı ve canlandırıcı etkisinden sıkça söz eder. Doğanın güzelliği ve yüceliğinin insanların temel ruhsal ihtiyaçlarını karşılaması açısından önemine vurgu yapar (Dent,N.J.H, 2002:135). Elbette Rousseau’nun bu yaklaşımı insanın doğayla bütünleşik bir yaşam sürdürmesinin yani ona rakip olmak, ona egemen olmak veya onu kontrol altında tutmak gibi davranışlardan uzak kalmasının toplumsal açıdan insanı özellikle rekabet, çıkarıcılık ve maddi kaygılardan uzak bir dünyada yaşama olanağı vereceğini eserlerinde vurgulamakla birlikte daha sonraki toplumsal gelişmeler özellikle sanayi devrimi bu düşüncelerinin romantik olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

Doğanın içerisinde yaşayan diğer canlılardan farklı bir varlık olarak insan aklı ile yarattığı teknoloji ve kültür sayesinde doğaya hakim olmaya çalışmıştır. Kültür doğal çevrenin dışında insanoğlunun kendi yarattığı yapay ortamıdır. Bauman’a göre kaosla mücadele için yapay olarak tasarlanmış olan kültür aslında düzen demektir. Dolayısıyla düzenin yani kültürün dışındaki tüm alternatifler bayağı ve kaotik olarak dışlanır. Kültür kader gibi karşı konulmaz olarak algılanır. Ama aslında kültür bir insan etkinliğidir. Bazı insanların başka bazı insanlar üzerinde yürüttüğü bir etkinliktir(1998:159). Çünkü doğa insan tarafından varoluşundan bu yana hep korunmaya çalışılmakla birlikte sosyal kültürel, ekonomik, politik nedenlerle özellikle de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte en üst düzeyde tahrip edilmeye başlanmıştır. “Kapitalizmin tek tanrının temsilcilerini de tahtından edip, ardından Tanrıyı kendi çıkarları için kullanmaya başlamasıyla ve kitle kültürünün egemenliğiyle, tahripçi kullanım biçimi geniş çaplı talana dönüşmüştür”(Erdoğan ve Ejder, 1997:176).

Bu bağlama süregelen insan doğa ilişkisinde insan doğa karşısında kendi yarattığı başka bir doğa bir “karşı-doğa” ile kendini doğadaki diğer canlılardan hem üstün hem de farklı bir yerde konumlandırmaya çalışmıştır. Bu da beraberinde diğer canlılar üzerinde bir iktidar kurma olanağı

getirmiştir. Kentleşme yani medenileşme (kent=medine) olgusu ortaya çıkmıştır. Barbar-Uygur(Göçebe-Yerleşik)karşıtlığının özünü teknoloji oluşturmaktadır. Bu durum da teknolojik gelişmişliğin ne denli uygarlığı yansıttığını tartışmalı hale getirmektedir.

Cemal Dursun'a göre bu süreçler içerisinde en önemli dönüm noktasını sanayi devrimi ve modernizmi simgeleyen "makine" ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi sonrası cansız emek üreten makine tarıma dayalı üretimden sanayiye dayalı üretime geçişin temsilcisidir(2000:41). Sanayi devrimi ve makineleşme beraberinde kısa zamanda yabancılaşmayı getirmiştir. Doğa ve karşı doğa aslında toplumsal ve tarihsel bir diyalektiğin iki parçasıdır. İki parça da ayrı ayrı olarak ötekine mecburdur. Dolayısıyla her etken bütünlüğü düşünerek ötekine zarar vermeden bilincini oluşturmalıdır. Aksi taktirde "karşı doğa yaratmayı bir oyun döngüsü içerisinde ele alması, sanat-felsefe-bilim-politikayı ve bunların arasındaki ilişkileri yok sayması bugünün insanını giderek daha da sona doğru kötü bir mirasyedi olarak yaklaştıracaktır"(Erdağlı,2000:78). Kısacası doğayı bir nesne olarak gören, egemen ideolojilerin baskısı ve bakış açısının etkisi altında dünyanın tek hakimi olduğunu düşünen insanoğlu doğaya müdahaleleriyle doğanın dengesini bozmuş varlığının onu barındıran ekolojik sistemin varlığına bağlı olduğunu görememeye başlamıştır. Oysa doğanın dengesiyle ekolojik denge birbiriyle ilişki içerisinde. Çünkü doğanın dengesini yitirmesi ekolojik döngülerin bozulmasıyla aynı anlama gelmektedir. "Ekoloji kavramı ilk kez 1896 yılında Alman Biyolog Ernst Haeckel tarafından canlı varlıkların yaşam ortamlarıyla ilişkisini inceleyen bir disiplini tanımlamak için kullanılmıştır. Ekoloji etimolojik olarak yerleşme bilimi ya da yurt söylemi anlamında kullanılabilir"(Keleş, Hamamcı,Çoban, 2012:46).Yani canlı organizmalarla içinde buldukları çevre arasındaki karmaşık ilişkileri araştıran bir bilim dalı olarak ekoloji günümüzde çevre ile ilgili olarak kullanılan pek çok kavramı da ortaya çıkarmıştır. Sıkça söz ettiğimiz doğa kavramı bu kavramlardan biri ve merkezde olanıdır. Konuya toplumsal ve radikal bir açıdan yaklaşan Murray Bookchin'e göre, ekoloji, insanın doğa üzerindeki tahakkümünün insanın insan üzerindeki tahakkümünden kaynaklandığı sorununa vurgu yapar(2013:31). Bu bağlamda da çevre sorunları gerçekte egemenlik ilişkilerinin önemli bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Çevre sorunlarını yaratan egemen çevrelerin soruna yaklaşımlarının bu sorunla radikal olarak yüzleşecek biçimde olmaması ise doğadan kopmuş insanlar olarak bizlerin toplumsal ve doğal tarihin kazanımlarını koruyan toplumsallık ve doğallık arasındaki bütüncül ilişkiye dönmemiz gerektiği çözümü diyalektik bir bakış açısı içerisinde zorunlu kılmaktadır. Çevreciliği araççı bir duyarlılık taşıyan, doğayı pasif ve üzerinde müdahale yapılarak insana yararlı hale getirilebilir nesne ve güçlerden oluşan bir yığın olarak gören Bookchin insanın doğaya hükmetmesi gerektiği anlayışını sorgulamadığı için çevreciliği eleştirir. Doğa ve insan arasındaki ilişkiyi daha bütüncül ve çeşitlerin birliğine dayalı biçimde inceleyen ekolojiyi karmaşık doğal dünyanın kendiliğindenliğine saygı gösteren bir görüş olarak savunur(2013:86).

ÇEVRE ve ÇEVREYLE İLGİLİ KAVRAMLAR:

1970'li yıllara kadar çevre denildiğinde akla insanın içerisinde yaşadığı sosyal ortam yani köy, mahalle, ev, toplum, komşular vb. tanımlar geliyordu. 1980'den sonra yavaş yavaş çevre tanımı genişlemeye başladı. Kültürel, siyasal, ekonomik, biyolojik bağlamda farklı anlamları ortaya çıktı. Genel bir tanım yapmak gerekirse "çevre insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır"(Özsevgeç, 2013:14). Çevre kavramı bilimsel bir bağlamda çevre bilimi dalı altında kullanılagelmiştir. Çevrebilimi çevre sorunlarını ortaya koyarak onlara bilimsel çözümler üretmeye çalışan bilim dalı olarak işlev görmektedir. Benzer kavramlar olan "ekoloji (çevrebilim)" ile "çevrebilimi" birbiriyle çoğu kez karıştırılan kavramlar olmuşlardır. "Oysaki çevrebilimi, ekoloji ile birlikte, ziraat, coğrafya, antropoloji, tıp, mühendislik ve hukuk gibi çeşitli temel ve sosyal bilim dallarını da bünyesinde toplamaktadır"(Özsevgeç, 2013:16). Çevre bilimi ekolojinin kullandığı deney, gözlem, yorumlama yaklaşımlarının yanında mülakat, anket, ölçme ve değerlendirme tekniklerini de kullanması açısından farklılıklar taşımaktadır. "Ekoloji, canlıların hem kendi aralarında hem de cansız ortamlarla olan ilişkilerini tek tek veya birlikte inceleyen bilim dalıdır. Bu ilişkilerle meydana gelen ve süreklilik arz eden sistemler de ekosistemdir"(Kıyıcı, 2013: 47). Sistemin dengesinin korunması doğada çeşitliliği oluşturan canlıların bütün halinde korunmasına bağlıdır. Canlıların korunması ise doğal ortamının korunmasına bağlıdır. Fakat kentleşme ve sanayileşme doğal ortamın bozulmasına ve canlıların zarar görmesine neden olmaktadır.

ECOCRITICISME (EKOELEŞTİRİ)

Çevreye verilen zarar sürekli bir artış göstermekte, dünyanın pek çok bölgesinde ve genelinde insan yaşamını tehdit eder hale dönüşmektedir. Çevre sorununun gün geçtikçe ciddileştiğinin görülmesi, hava, su, besin ve içme sularındaki kirlenmenin dünyanın sonunu hazırladığı fikrinin bilimsel veriler eşliğinde oluşmaya başlaması ile birlikte dünyadaki yaşama yönelik ciddi tehdidi değişik biçimlerde insanlara anlatmak ve konuya ilgi çekmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Kitle iletişim araçları yoluyla, okul dersleri ve etkinliklerle, politik eylemlerle çevre bilinci toplum bilincine yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Hannes Bergthaller'in son on yıllar içerisinde insanlığı etkileyen revizyonist hareketlerin en genci olarak nitelendirdiği "ecocriticism" (Türkçe'ye "ekoeleştirir" ve / veya "çevre eleştirisi" olarak çevrilmiştir) 1990'lı yılların başında önce ABD'de sonra İngiltere'de çevresel krizlerin ortaya konulmasında edebiyatın nasıl bir katkı sağlayabileceği sorusuna cevap aramakla başlamıştır. <http://www.easlce.eu/about-us/what-is-ecocriticism/> (Erişim Tarihi:05.01.2015). Bu sorunun cevabını geçmişten günümüze araştırmak gerekirse 1974 yılında Joseph Meeker'in yayınladığı "Hayatta Kalma Komedi: Yazınsal Çevrecilik ve Etik Bir Oyun" adlı metin çevresel bir bakış açısıyla edebiyat metinlerini analiz eden ilk çalışma olmuştur. 1978 yılında William Rueckert "Edebiyat ve Çevrebilim" adlı yapıtında çevre bilimsel fikirler ve kavramlardan yararlanarak şiir incelemeleri yapmıştır. Rueckert ilk kez 'ekoeleştiririyi' kavram olarak kullanmıştır. 1990'lı yılların başında edebiyat çalışmalarını çevre ile birleştirerek yeni bir alan yaratan ASLE (Association for the Study of Literature and the Environment) (Edebiyat ve Çevre Çalışmaları Derneği) kurulmuştur. Bergthaller(2014) Ekoeleştirir kavramı bazıları tarafından eleştirilmektedir çünkü ekoeleştirir terimi özellikle ideolojik açıdan politik hareketlerle, "Derin Ekoloji"yle güçlü bir bağ kuruyor, benzeşiyor. Buna alternatif olarak "çevreci edebi çalışmalar" veya "yeşil kültürel çalışmalar" gibi isimler öneriliyor. Sonuç olarak ekoeleştirir doğa üzerine yazıları, hayvan çalışmalarını, postkolonyal kuramları ekofeminizm alanlarını içeriyor <http://www.easlce.eu/about-us/what-is-ecocriticism/> (Erişim Tarihi:05.01.2015)

(EASLCE) Başkan Yardımcısı Serpil Opperman'ın tanımına göre, ekoeleştirir edebiyat eleştirisi ve kuramları çerçevesinde edebiyat ve kültür metinlerini çevreci bir bakış açısıyla yorumlayan, bozulan ekolojik dengelerin kültürel etkilerini, tüm varlıkların çevreleriyle olan ilişkilerinin edebiyat metinlerinde nasıl yer aldıklarını, edebiyatın bu ilişkilere bakışını inceleyen tek akımdır(2013:9).

EKOELEŞTİRİNİN GELİŞİMİ

Ekoeleştirir 1990'lı yıllardan günümüze üç değişik evreden geçmiştir. Birincisi Amerikan Edebiyat çalışmalarında ekolojik bilinç yaratmayı amaçlayan çalışmalar. Bunlar içerisinde 'Derin Ekoloji' ve 'Sığ Ekoloji' kavramları ortaya çıkarılmıştır. 'Derin Ekoloji' akademik çevrelerde son yıllarda çok kullanılan kavramlardan biridir. Arne Naess tarafından 1973 yılında ortaya atılan bu kavram insanların etrafındaki canlılara zarar vermeden onlarla birlikte yaşamının koşullarını ve ilkelerini bütünsel (holistic) bir bakış açısı çerçevesinde araştırmaktadır. Arne Naess ekolojik olarak sorumluluk politikalarının kısmen kirlilik ve kaynak israfıyla ilgilendiğini(Sığ Ekoloji) ama aslında (farklılık, bütünlük, özerklik, merkezdışılık, ortak yaşamsal, eşitlikçilik ve sınıfsızlaşma) kavramlarının ilkelerine temas eden derin ilişkilerin(Derin Ekoloji) varlığından söz etmektedir(1973:95).

Naess "Derin Ekoloji'nin karşısına "Sığ Ekoloji"yi koymaktadır. Sığ Ekoloji reformist çevreci hareketlerdir. Çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik teknik önlemlerin ve küçük tedbirlerin alınmasını çözüm olarak ortaya koyar. 'Derin Ekoloji' ise insanı çevresiyle girdiği ilişkilerin merkezine koymayan, diğer canlılarla eşit gören ortak bir var oluşun sürdürülmesi gereğini ve bunu gerçekleştirmenin yüzeysel çalışmalarla gerçekleştirilemeyeceğini vurgulamaktadır. "İnsan ve doğa arasındaki ayrımı kaldıran yeni maddecilik kuramları maddeyi cansız, edilgen ve insan tarafından kontrol edilen bir cisim olarak görmez. Madde kendine özgü eyleycilik özelliğini insanın kontrolü dışında gösterir" (Opperman, 2012:39). İnsan merkezli doğa anlayışını post humanizm yani insanlık sonrası olarak değerlendiren yeni maddecilik paradigması klasik hümanizm anlayışını eleştirmektedir.

SİNEMA VE ÇEVRE İLİŞKİSİ

Sinema filmleri çok çeşitli biçim ve içeriklerde farklı zaman dilimlerinde geçmekle birlikte, her zaman yapıldıkları dönemin toplumsal ve kültürel durumlarını yansıtırlar. İnsan çevre ilişkileri ise yalnız teknik çözümler üretilerek giderilemez. Yeni ekolojik toplum yeni bir toplumsal yapının kurulması ile mümkün olabilir. Bunun en çabuk ve kökten çözümü ise toplumsal bilincin yaratılması ve yaygınlaştırılması açısından kitle iletişim araçlarının özellikle sinemanın hatta gençler ve çocuklar üzerinde daha etkileyici bir tür olan canlandırma sinemasının doğru mesajları vermesi olacaktır.

Sosyal, ekonomik, siyasi ve diğer sebeplerden dolayı insan toplulukları hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek için bulduklarını yerlerden başka yerlere yerleşmek için gitmektedirler. Bunun tarihteki en eski örneği MÖ 3000-4000 yıllarında gerçekleşen kavimler göçü olmuştur. Bu göç tüm dünyanın tarihi seyrini değiştirmiştir. En büyük nedeni ise bir çevre felaketi olan kuraklıktır. Bundan sonra insanlar benzer nedenlerle her zaman yer değiştirmişlerdir. Amerika'da kimi gönüllü kimi zorunlu pek çok insanın "yeni bir dünya" umuduyla geldiği topraklar olmuştur. Göçmen bir ulus olarak kendi kültürel benliğini ve/veya travmasını ortaya koyan Amerikan sineması çevre felaketi yüzünden bu kez en son geldikleri topraklardan uzay boşluğuna sürgün edilmişliğin öyküsünü Wall-E filmiyle anlatmaktadır. Wall-E bir robottur. İnsan ile makine arasındaki ilişki çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. İnsanı anlamak için makine metaforu kullanılmıştır. Bu pratikte de esin kaynağı olmuş makinelerin geliştirilmesinde insan bedeni model olarak kullanılmıştır. Modernizmin gelişmesiyle birlikte insanın üzerindeki makine canlı vurgusu daha da yoğunlaşmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte öyle bir hal almıştır ki makineyi çalıştırarak seri üretime geçen insan adeta o makinaların vazgeçilmez bir parçası haline dönüşmüş dolayısıyla kendine yabancılaşmıştır. Sessiz sinema döneminin kendi dönemselleşmesi içerisinde bu durumu ilk kez işleyen filmi ise Charlie Chaplin'in "Modern Zamanlar" adlı yapıtıdır. Erdoğan ve Ejder; kitle kültürünün beyin kirliliği ve çevre kirliliği birbirini tamamlayan görevsel bir bütünü oluşturmasına(1997:97) karşın endüstrileşme, seri üretim yöntemleri, makineleşme ve onun yarattığı yabancılaşmanın insanlığı adım adım bir yıkıma taşıyacağı yeryüzünü yaşanmaz bir hale getireceği egemen kitle kültürünün bir parçası olan kitle iletişim ortamlarının muhalif yönelimli sanatçıları ve bilim adamları tarafından özellikle de sinema sanatçısı Charlie Chaplin tarafından dile getirilmiştir.

Ünlü düşünür Kant yüce düşüncesinin insanoğlu için bir endişe ve korku kaynağı olduğunu vurgularken doğayı bizi yok edecek yüce bir güç olarak algılayışımızı vurgular "Kültür insan cinsi açısından doğaya yüklemek için nedenimizin olduğu son erek olabilir(Yeryüzündeki kendi mutluluğu, ya da giderek yalnızca kendi dışındaki usdışı doğada düzen ve uyum kurmak için başlıca alet olması değil)"(2006:322). İnsandaki akıl ve onun yarattığı kültürün doğanın karşısında her zaman kendi üstünlüğünü onaylama amacı fantastik boyutlarını insanoğlu ortak bilinçaltının sergilendiği kitle iletişim araçlarında özellikle de sinema ve televizyonda çokça ortaya koymuştur. Bu konuda pek çok film ve TV dizisi örnek gösterilebilir ama bunlardan en ünlülerinden biri Boris Groys'a göre dünyadaki yaşamdan kopuşu ile sürekli bir devinim halinde bulunan, ışık hızında yol alan, uzay gemisi "Atılğan" ile "Uzay Yolu" adlı dizide Kant'ın teorisine benzer bir vizyonla karşılaşırız(2014:111). Bu durumda yeryüzü dışındaki bir bütüncüllükte ütopyik bir yaşamı doğanın karşısındaki üstünlüğünü vurgulayacak biçimde yüce bir yaşam modeli karşımıza çıkar.

Elbette ki Romantizm ve öncesi dönemlerde uzay seyahati bilimsel olarak imkansızdır. Ama insanoğlunun dünyayı bırakıp gitme uzayda sürekli gezinen yeni bir dünya arayışı hep akıllarda yer almıştır. Amerikan sineması çevre felaketi yüzünden uzay boşluğuna sürgün edilmişliğin öyküsünü Wall-E filmiyle 'Axiom' adlı uzay gemisinin üzerinden anlatmaktadır. Axiom ütopyik bir Nuh'un gemisidir. Zaten gemi formunda inşa edilmiştir. Wall-E de Axiom uzay gemisinde insanoğlunun yaşadığı yeni yaşam kültürü kitle kültürünün beyin kirliliği ve çevre kirliliğini bütünlendirdiği gerçeği anlatılmaktadır. Axiom ahalisinin öyküsü, tüketerek yaşamına anlam ve değer katmaya çalışan insanlığın çözüm olarak seçtiği göçü yani başka bir dünya idealini yineleyen insanların öyküsüdür. Öykünün anlatımına bakacak olursak, bir canlandırma sinema filmi olarak Wall-E'nin klasik Amerikan sinemasının dramatik yapısal özelliklerini taşımakta olduğu görülmektedir. Film, sempatik bir karakterin, gittikçe büyüyen ve aşılması imkansız gibi görünen bir dizi engeli aşmasını ve büyük bir arzuyu gerçekleştirmesini mutlu sona bağlayan formülasyonu kullanmaktadır. Bu bağlamda Wall-e

tipik bir Hollywood filmi olmakla birlikte aynı zamanda macera ve romantik türleri altında da yer almaktadır.

DİSNEY'DEN PİXAR'A HOLLYWOOD'TA CANLANDIRMA SİNEMASI VE ÇEVRE

Sinema bir iletişim aracı olarak eğlence ve bilinçlendirme işlevlerini de yerine getirmektedir. Son yıllarda ise canlandırma sineması genel sinema alanı içerisinde dünyada çok izlenen ve kitleleri etkileyen bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Canlandırma sineması, hareketsiz nesnelere resimleri, çizimleri tek resim çekebilen kamera aracılığıyla teker teker görüntüleyip birbirine ekleyerek, hareketli görüntüler elde etme yöntemidir(Teksoy,2013:45).Geçmiş sinemanın bulunışundan önceye dayanan canlandırma ilk kez 1914 yılında Hollywood'ta kimliğini kazanmıştır. Canlandırma sineması tarihinin ilk ve en popüler kahramanı ise Walt Disney'in yarattığı Miki fare dir. Çevre açısından erken dönem bir çevreci canlandırma filmi olarak Bambi(1942) ekoeleştirel açıdan ele alınmadı. Walt Disney yapımlarını devam ettirerek pek çok popüler canlandırma filmi sinemaya kazandırmıştır. Avrupa'da bu alanın öncüsü kukla filmleri üreten Jiri Trnka olmuştur. Pinokyo, Bambi, Tarzan, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Külkedisi gibi önemli yapımlara imza atan Disney 2006 yılında bilgisayar döneminin en önemli ve yaratıcı şirketi olarak Apple'ın sahibi Steve Jobs'ın sahibi olduğu Pixar'ı satın aldı. İkinci önemli bir canlandırma şirketi olarak Dreamworks ortaya çıktı(Kalkan,2014:12).

Çocuklara ve gençlere yönelik sinema filmleri özellikle de canlandırma filmleri bu bağlamda çok önemli bir araç olarak görünmektedir. Bu bağlamda en büyük canlandırma şirketi olarak Disney, hem çevreci, hem eğitici hem de eğlendirici bir konseptle şirket stratejisini belirlemiştir. Bu üç özelliği kendine ilke edinen şirket hayvan karakterlerini insan gibi davranan, insan karakterli ve değerlere sahip çevre etiğine duyarlı biçimde tasarlamıştır. www.thewaltdisneycompany.com sitesine girildiğinde çocuklara, çevreye ve etik değerlere verdiği önem gözlemlenebilmektedir. Sitede 6 önemli ilke ortaya konulmuştur: Etik davranış, sorumlu içerik, çevreci idarecilik, yurttaşlık taahhütüne uygunluk, saygılı işyerleri, sorumlu tedarik zinciri(güvenlik, emek ve çevre). Çevreci idarecilik bağlamında uzun vadedeki hedefler ve çevre için Disney fonundan söz edilmektedir.

Ulaşılabilen en eski fantastik animasyon filmi 1926 yılında Lotte Reinieger'in çektiği "Prens Ahmet'in Maceraları" Binbir Gece Masalları'ndan yapılan bir uyarlamadır. Afrikalı bir büyücü Kralın düğününe kendi yaptığı bir uçan atla katılır. Kral at karşılığında saraydan istediğini almasını ister. Büyücü prensesi ister. Abisi prens Ahmet buna karşı çıkınca büyücü onu atla uzak diyarlara gönderir. Ahmet macera yaşar. Bu sırada da peri kızı Banu'ya aşık olur(Kalkan,2014:7) Bu ilk animasyon ve masalsı deneme aslında günümüzün popüler uzay filmlerinden çok da farklı değil gibi görünmektedir. Bugün bize masallar yerine "Hayatın ve doğanın yasalarını görmezden gelme aldanımının araçları olan 'uçan halılar' yerine bu tür sözde bilimkurgu ürünlerinde reel dünyanın toplumsal, kültürel ve bilimsel sorunlarından kurtuluşumuz ve bunlardan özgürleşmemiz için motiflere inanmamız önerilmektedir"(Oskay, 2014:41). Bu durum ister edebiyat, ister sinema, isterse animasyon türünde olsun eleştirel olabilmek, sorunları ortaya doğru koyabilmek ve çözüm önerileri sunabilmek için bilimkurguda bilim ve teknolojinin günümüzdeki kullanış biçiminin siyasal ve kültürel etkilerini ortaya koyabilecek bir düzeyin tutturulabilmesi gerekmektedir.

BİLİM KURGU OLARAK CANLANDIRMA SİNEMASI VE ÇEVRE

Wall-E tür olarak bilim kurgudur. Bir çok bilim kurgu filmi gibi uzaya odaklanmaktadır ve robotlar vardır. Bilim kurgu insanın kendini yaşadığı çevrenin dışında yeni ve yabancı bir yerde görme arzusunun yarattığı bir tür olarak sinemanın önemli türleri arasında yerini almıştır. Başka dünyalara gitme ya da geleceğe ilişkin fanteziler üretme insanoğlunun ilk günlerinden bu yana çabası olmuştur. Destanlar, masallar ve öykülerde bunu anlatmıştır. Yani kendi dünyasından başka dünyalar ve kendi dünyasının geleceği hep insanoğlunun ilgisini çekmiştir. Elbette bu fanteziler içerisinde yabancı ve farklı yaratıklar da yer almaktadır. Ünsal Oskay'a göre bu durum kendimize ve kendi çevremize tutulmuş bir ayna olarak değerlendirilmelidir. Öykücü aslında bizi yaratıkla, yabancıyla karşılaşmaya yönelterek kendimize alıştığımız bakış biçiminin dışında bakmamızı sağlamak istemektedir(2014:34). Böylece kendimizi değiştirebilir ya da tam tersi kendimize daha sıkı sarılabılırız. İnsanoğlunun doğasını makinelere transfer etmeye başladığı makinenin insanlaşıp insanın makineleştiği bu sürecin ele alındığı ilk canlandırma filmi olarak Wall-E örnek gösterilebilir. Çünkü Wall-E de insanların kas

gücünün zayıfladığı, bir çok insani davranışını yitirmeye başladığı, robotların kontrolünde ve/veya bağımlılığında yabancılaşmış bir yaşam modelini gözler önüne serdiği görülmektedir. Darko Suvin, doğru bir bilim kurgu eleştirisinin yapılabilmesi için gerekli noktaları; yapılan bilim kurgu yapıtlarının çoğunun konfeksiyon üretim olduğunu göz önünde bulundurmak gerektiği, bir yandan bilişsel bakış açısını kullanırken diğer yandan da gerçeklik bilincinin kalıplarını aşarak kendini yabancılaştırma özelliğini taşıması gerekliliğini, başarılı bir yapıtın bilişsel düzeyinin okuyucusunun (izleyicisinin) bilişsel düzeyinden yüksek olması gerektiğini, yeni ve alışılmamış öğelere yer verirken akıldışı kalmaması gerektiğini, bilim kurgunun eğitsel işlevi olduğunun unutulmaması gerektiğini, bunları birer meta olarak görmenin dışında insan oğluna yardımcı olacak çözümler üretebileceğinin düşünülmesi gerektiği tüm insanların eğitiminde bir araç olarak kullanılmasının yanında sadece bilgiyi öne çıkaran değil toplumsal sağduyuya dayanan bir özelliğe sahip olması gerektiği şeklinde belirtirken bilim kurgunun yaratıcı ve eleştirel bir düşünce yeteneğinden yana olması gerektiğinin altını çizerek vurgular(1979:36).

WALL-E ANİMASYON FİLMİNİN ANALİZİ

TÜKETİM TOPLUMUNDA SIĞ EKOLOJİ

Filmin başlangıcında uzayda yıldızlar, gezegenler ve samanyolu görülür. Fonda ise 60'lı yıllardan kalma bir müzikalden bir bölüm çalmaktadır. Neşeli müzikal eşliğinde kamera dünya üzerine doğru kayar. Genel planda dünya görülür. Yalnız alıştığımız mavi görüntünün ötesinde dünya sarı bir sis tabakasıyla kaplanmıştır. Kamera süratle yeryüzüne odaklanır. Sarı toz tabakasının içerisinde belli belirsiz fabrika bacaları, nükleer santral bacaları ile birlikte her tarafın çöp yığınlarıyla dolu olduğu görülmektedir. Kamera sabitlenir. Kadrajın içerisine çöp yığınları arasından Wall-E'nin girdiği görülür. Kamera Wall-E'ye yakın planla yaklaşır. Wall-E çöpleri gövdesine alıp sıkıştırmakta sonra da paketlenmiş bir biçimde dışarı çıkarmaktadır. Sonra onu götürüp yığınların üzerine koymaktadır. Gezegen çöp yığınlarıyla dolmuştur. Wall-E dağınık çöpleri toplayan sıkıştıran ve düzenli bir şekilde yağın bir robottur. Fakat oldukça demode ve eski görünmektedir. Kamera genel planda açılarak gökyüzüne doğru ilerledikçe Wall-E'nin sıkıştırdığı çöplerin üst üste yığılarak gökdelenler oluşturduğu görülmektedir. Gökdelenlerin ve binaların arasında gökyüzüne doğru uzanan çöp yığınları filmde kapitalizmin kuleleri, tapınakları olan gökdelenlere yapılan bir karşılaştırma olarak yorumlanabilir. Kapitalizmin görkemli kulelerini yaratan zihniyetin gelecekte dünyayı taşıyacağı yerde ortaya çıkacak çöpten kuleler olacaktır. Çöp kulelerinden kamera aşağı doğru iner kadraja "Buy N Large" adı ve logosu altında bir ultrastore (tabela da öyle yazmaktadır) yer aldığı görülür. Bir süpermarket, bir benzin istasyonu, hemen ardından yine aynı ismi taşıyan bir bankanın önünden Wall-e süratle geçer. Tüm şehrin "Buy N Large" logolarıyla dolu olduğu görülür. Yerde "Buy N Large Times" adlı bir gazete kadraj içerisinde yer alır. Gazetenin birinci sayfasında manşette "Aşırı Çöp!! Dünya'nın Her Tarafı Çöplerle Kaplandı. Dünya Çapında Acil Durum İlan Edildi." haberinin yanında "Global CEO of Buy N Large" logosunun üzerinde bir kişinin fotoğrafı yer almaktadır. Bu kişinin Amerikan Başkanı olduğu ve aynı zamanda ülkenin en büyük ve tek özel şirketinin CEO'su olduğu gazete fotoğrafından anlaşılmaktadır. İsmi Shelby Forthright'dır. Bu karede de kapitalist sistemin teminatı ve dünyadaki en büyük temsilcisi olan Amerikan Başkanı'nın aynı zamanda bir CEO olarak tanımlanması kapitalist yönetim ve yöneticilerin ticari zihniyetine yapılan bir gönderme, para, tüketim toplumu ve politika arasındaki bağımlı ilişkinin özüne yapılan bir vurgu olarak ortaya konulmaktadır. Wall-E'nin geçtiği yolun üzerinde bir panoda "Wall-E" model robotların bir fotoğrafı görülmekte ve üzerinde "Sizi Kurtarmak İçin Çalışıyor" yazmaktadır. Bir televizyon reklamında ise "Etrafınızda Çöp Mü Var Uzayda Daha Çok Boşluk Var. Siz Yokken Dünyayı Temizleriz Biz " Sloganı duyulur. Bu slogan en baştan beri seyirciye verilen görüntüleri bir sonuca bağlar. Dünyaya ne olduğu hakkında ve insanların nereye gittiği konusunda seyirci bir fikir sahibi olmuştur. Hollywood sinemasının klasik film anlatım yöntemlerini kullanan filmin ilk 5 dakikasında akıcı bir kurgu ile görüntülerin birbirine bağlandığı görülmektedir.

Kapitalist sistem içerisinden gelerek ve kapitalizmin tüm gereklerini yerine getirerek dünyanın ve insanlığın sonunu hazırlamış "Buy N Large" adlı şirketin dünya üzerinde güçlü bir iktidara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Shelby Forthright bu büyük şirketin Ceo'sudur. Forthright sorumsuz bir tüketim çılgınlığı yaşatarak sonunu getirdiği dünyanın yurttaşlarına(ki bir konuşmasında değerli

yurttaşların yerine değerli müşterilerim olarak seslenmektedir)gene aynı zihniyet çerçevesi içerisinde dünyayı aratmayacak bir tüketim düzenini uzayda sağlama çözümü sunmuş ve kendilerini şanlı algılamalarını sağlamıştır. Bu uzay gemisi içerisindeki insanların sürekli gülümseyen yüzlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca tüm hizmetleri robotlar sağlamaktadır. Filmin bu bölümü izlendikten sonra filmin bütününe dair genel bir izlek seyirciye verilmiş bulunmaktadır. “Büyük bir şirket dünyayı ele geçirirse ne olur?” gibi bir önerme üzerine inşa edilen filmin vereceği cevap “tüketim” üzerine oturtulmuş bir öykünün klasik Hollywood sinemasının anlatımsal özelliklerini sergileyen filmin giriş bölümünde çok kısa ortaya konmaktadır. Bu tez daha sonraki sahne ve bölümlerde detaylandırılarak betimlenmektedir. Günümüz dünyasına göndermeler yapan filmde yaşananlar bugünle o kadar örtüşmektedir ki seyirci aslında kendi yaşamının ve olası geleceğinin bir simülasyonunu filmde yaşamaktadır.

ŞEKİL1) http://pixar.wikia.com/WALL%E2%80%A2E?file=Axiom-Passenger_First_Class.png

Liberal kapitalizmin kalkınma ve sürekli büyüme adına kendi yarattığı tüketim çılgınlığı ve çevre kirlenmesine karşı ürettiği çözüm sözde çevresel değerlerin sürdürülebilirliği için liberal ekonominin koşullarına ve işleyişine uygun bir biçimde gerçekleştirilecek olan kapitalist çevrecilik, liberal çevrecilik ve/veya yeşilleme(greenwashing) öne sürülmektedir. Ekolojisinin önemli isimlerinden Naess bu anlayışı “Sığ Ekoloji” olarak adlandırmaktadır. Sığ Ekoloji çevresel sorunları insan merkezci bir bakışla açıklayan yüzeysel çevreci hareketler olarak tanımlanabilir. Liberal ya da kapitalist çevrecilik çevre kirlenmesinin önlenmesine ya da giderilmesine yönelik tıpkı Forthright’ın yaptığı gibi teknik önlemlerin ve küçük tedbirlerin alınmasını “Derin Ekoloji”nin karşısına çözüm olarak koyar. Derin ekoloji insan merkezci değildir. İnsan olmayan canlıların da içsel değere sahip olduğu varoluşlarının insan algılamasından bağımsız işlediği fikrini(yeni maddecilik)taşır. Sığ ekolojik anlayışa göre; çevre ve doğa insan için vardır. Önemli olan insanlığın yüksek menfaatidir. Günümüzde ortaya çıkan çevre sorunlarının gerçek sebebi korunamayan doğal kaynaklardır. Devlet bu işlevi yerine getirememektedir. Her alanda olduğu gibi doğal kaynakların mülkiyeti de şirketleştirilmelidir. Bu şirket filmde “Buy N Large” şirkettir.

Filmin giriş bölümünde sarı bir toz yığından ve çöpten ibaret olan dünyayı kurtaracak çözümü gene kapitalist düzenin temsilcisi Buy N Large sahibi Shelby Forthright yaratmıştır. Dünyayı temizlerken bir yandan da onu kirleten ve sona erdiren düzenin zihniyet olarak ve sistem olarak sürdürülmesini evrenin başka bir köşesinde dev bir uzay gemisi içerisinde sağlamaya çalışarak birbirine zıt iki olguyu bir araya getirme gayretini gösteren Forthright büyük bir törenle filonun en büyük gemisi Axiom’u uzaya göndermiştir. Modern dünyada tüketici neyi temsil ediyorsa uzay gemisinden bir dünya tasviri olan Axiom’da da aynı şeyi temsil etmektedir. Baudrillard’a göre milyonlarca yalnızın yanında tek

başına kaldığı için tüketici çıkarların merhametine kalmıştır. Tüketim nesnelere ve mallarına sahip olma bireyselleştirici ve dayanışma kırıcıdır. Tüketici insan yeniden yalnızlaşır, köşesine çekilir. Ancak sürü halinde yaşayabilir(1997:96). Axiom'da insanlığın durumu tüketim toplumu olarak sonunu getirdikleri dünyadaki durumlarına paraleldir. Mücadele etmemeleri için tüketici egemen bir görüntü yaratılmaktadır.

Liberal ekonomik düzen anlayışına göre doğal kaynakların verimli kullanılması ve korunması, ancak ideal bir özel mülkiyetin özendirilmesi ve korunmasıyla mümkündür. Forthright özel mülkiyetin, liberal düşüncenin ve kapitalizmin en üst noktasındaki kişi olarak başarılı olması mümkün müdür? Dünyayı geçici olarak terk etme, temizlik yapıldıktan ve çevre yeniden canlandıktan sonra dünyaya geri dönmek için geçirilecek olan ara dönem çözümü gerçek anlamda bir çözüm olacak mıdır?

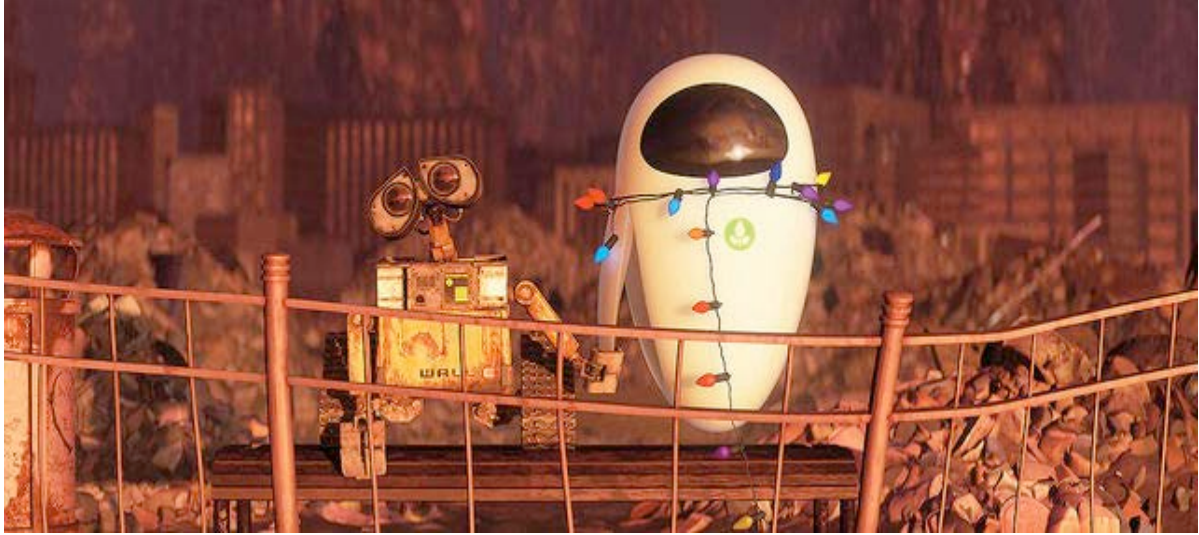
Bu bağlamda Wall-E filmi "Dünya şirketleşirse ne olur?" sorusunun cevabını vermek üzere oluşturulmuş bir proje olarak ekoeleştirel bir yaklaşımla incelenmeyi çevre temasını işleyen pek çok canlandırma filme göre hak ediyor. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise Shelby Forthright gibi yüzeysel, insan merkezci, kapitalist ve liberal ekonomik anlayış temelinde çevreci(Sığ Ekoloji) çözüm üretmeye çalışan (-miş gibi yapan) "yeşilleme" film anlayışının dışında gerçek anlamda "yeşil" bir söyleme sahip olmasındandır. Genel olarak eğer yürütülen iletişim çalışması doğru verileri şeffaflıkla paylaşılmıyorsa, yanıltıcı ise bu Greenwashing(yeşilleme) kapsamına giriyor. The Guardian gazetesi, Greenwashing'i kısaca "yanıltıcı çevreci vaatler ve mesajlar"olaraktanımlıyor.

<http://www.theguardian.com/environment/series/greenwash> sitesinde bu şekilde çevreci görünmeye çalışan şirketlerin haberleri teşhir biçiminde yer almaktadır. Bunu gerçekleştiren pek çok yayın ve internet sitesi yer almaktadır. Diğer yandan Greenwashingindex.com'a göre, "Çevreye daha az olumsuz etki vermek adına iş süreçlerini geliştirmeye harcadığı bütçeye kıyasla, çevreci olmak iddiasıyla reklam ve pazarlamaya harcadığı bütçesi daha yüksek olan kurum ile şirketler genelde Greenwashing taktiğini uygulayanlar arasında gösteriliyor." www.greenwashingindex.com/ (10.11.2014)

WALL-E ve EVE (ADEM VE HAVVA)

Wall-e sığınağına girer. Kendi ev ortamında gösterilen Wall-e akşam evine gelen bir çalışan gibi hareket etmektedir. Televizyonda bir müzikali izler. Şarkıya eşlik eder. Müzikalde kadın ve erkeğin birbirine yakınlaştığı aşk sahnesinde hareketlerine ara vererek TV karşısına geçer. Hayranlıkla iç geçirir. Yalnız olduğu ya da bir kadına ihtiyaç duyduğu hissedilir. Koca gezegende tek arkadaşı sürekli onunla birlikte olan bir hamamböceği "Hal" dur. Hamamböceği dayanıklı olmaları ve evrimsel süreçte maruz kaldığı etkiler karşısında en çok direnç gösteren tür olması nedeniyle seçilmiş olabilir. Bir süre sonra dışarı çıkar. Güneş parıldamaktadır. Wall-E panellerini güneşe çevirerek enerji depolar. Bu arada çalışmaya başlar. Görevi çöp yuvasına dönmüş olan dünyanın çöplerden temizlenmesi ve yeniden yaşanılır hale getirilmesidir. Bu amaçla çöpleri toplar, sıkıştırarak hacimlerini küçültür ve depolar. Wall-E tüm bu işleri kendi başına yapmaktadır. Hem işçidir, hem makine hem de yönetici. Sınıf olarak Amerikan orta-alt sınıfının yaşam ve davranış kodlarını sergilemektedir. Romantik ve modası geçmiştir, ileri teknoloji yeni model bir robot olan Eve karşısında ezik bir görüntü çizer. Onun en önemli özelliklerinden biri ise kendi parçalarını değiştirerek kendi kendini tamir edebilmesidir. Dış görünümü makineye aitmiş gibi görünse de mimikleri, jest ve hareketleri son derece insansıdır. Sakarlıkları, şaşkınlıkları, masumiyeti bir robotta olsa onu seyirci gözünde iyi, sevimli bir kahraman haline dönüştürüyor. Çalışma esnasında yeşil bir ot bulur. Şaşırmıştır. Toprağıyla birlikte onu alarak bir botun içerisine koyar. Hiç bir yeşilin ve suyun olmadığı çorak ve terk edilmiş kente büyük bir uzay gemisi iner. Wall-E çok korkmuştur. Uzay gemisi yeryüzüne beyaz yuvarlak bir robot bırakır ve gider. Bu robot son derece hareketli, güçlü ve kabiliyetlidir. Her türlü donanıma sahiptir. Wall-E ise eski modeldir. Yetenekleri sınırlıdır. Buna rağmen Wall-E tavırlarından dışı olduğu anlaşılan robota aşık olur. Ona kur yapmaya çalışır. Robot Eve'dir. Birbirlerini tanımaya başlarlar. Arkadaş olurlar. Müzikali izler dans ederler. Wall-E Eve'ya botun içerisindeki bitkiyi gösterir. Eve sıra dışı reaksiyonlar göstererek bot saksıyı alır, içine hapseder ve kapanır. Wall-E onun öldüğünü düşünerek çaresizce üzülür. Bu esnada uzay gemisi tekrar gelir. Eve'yi alır. Wall-E peşinden gider. Uzay gemisi çok daha büyük bir uzay gemisine giriş yapar. Büyük uzay gemisinin adı görülür: Axiom.

Filmde İncil'e yapılan göndermelerden birisi de Adem ve Havva ilişkisidir. WALL-E'nin açılımı (Atık Ayrımaya Yük Kaldırıcısı-Dünya Klasmanı), EVE'nin ise (Dünyadışı Bitki Değerlendirici) açılımına sahiptir. Eve adı İncil'de Havva'ya gönderme yapmaktadır. Yeryüzündeki ilk erkek ve kadın olarak Adem ve Havva yer alırken Wall-E ve Eve ilişkisi de bu çerçevede kurulmuştur. Eve ve Wall-E dünyada yaşam sona erdikten sonra yeni yaşanabilir dünyanın yaratılması için iki önemli modeldir. İncil'e göre varoluştaki kadın ve erkeğin yeni temsilileridir. Biri yeryüzünü çöplerden arındırırken yaşamın kaynağı bitkiyi bulur. Eve ise onu içine alarak muhafaza eder.

ŞEKİL 2) <http://pixar.wikia.com/File:Wall-eeve.jpg>

ÜTOPYA'DAN DİSTOPYA'YA AXIOM

Gemi Axiom'un içerisine girerken kapının yanında Buy N Large'nin logosu görülür. Eve bir robot ekip tarafından incelenir. İçerisinde bitki barındırdığı tespit edilir. Başka bir departmana götürülür. Wall-E kendini robotların ve insanların hızla gidip geldikleri bir yolda bulur. Herşey o kadar süratli ve karışıktır ki dünyanın ıssızlığından gelen Wall-E için merak verici ve korkutucudur. Wall-E, uzay gemisi Axiom'a ulaştığında burada bir ütopya yaşandığı izlenimine kapılan izleyici insanoğlunun son derece konforlu ve mükemmel bir dünyayı kurduğunu görmektedir. Oysa ütopya gibi görünen bu durum yani tüketim toplumunun genel özelliklerinin Axiom'da sürdürülmesi insanoğlunun bir distopya içerisinde olduğunun bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Vücutlarını hareket ettiremeyecek kadar tembelleşmiş, düşüneyecek denli aptallaşmışlardır. Çünkü robotlar onların ihtiyaç duydukları tüm hareketleri yapmalarına yardım etmekte hatta bazılarını kendileri gerçekleştirmektedir. Sürekli yiyerek, içerek ve hareket etmeyerek obezleşmişlerdir. Gördükleri ve bildikleri tamamen sanaldır. Her şeyi hep yanı başlarındaki ekran ve hoparlörlerden takip ederler. Amerikan toplumuna yapılan bu gönderme popüler kültürün ve özellikle de televizyonun tutsaklığındaki günümüz insanını anımsatmaktadır. Mekanik işçinin gündüz düşlerini endüstrileştiren Hollywood Axiom'da devam etmektedir. Buy N Large egemenliği altında düşünmeye gerek görmeden ve sürekli aynı davranışları tekrarlayarak adeta robotlaşmışlardır. Burada robotlarla insanlar arasında bir transfer gerçekleştiği görülmektedir. Filmde genelde robotların insan biçimli davranışları ve insani duyarlılıkları göz önüne serilirken insanların da robotlaştıkları duyarlılıklarını yitirdikleri, hareketlerinin ağırlaştığı ve sistematikleştikleri görülmektedir. Bu bölümde özellikle Amerikan tarzı yaşamın bir eleştirisinin yapıldığı görülmektedir. Zira obezite ve hareketsizlik özellikle Amerikan toplumunda görülen bir anormalliktir. Sistemin ise insanlarda yalnızca tüketimi dayatması, kendi çizdiği sınırlar dışına çıkılmasına izin vermemesi insanların sadece fiziken değil beyinsel ve ruhsal olarak da gerilediğinin ironik bir göstergesi olarak filmin bu bölümdeki sahnelerinde (Axiom'da yaşam) Amerikan toplumuna eleştirel bir yaklaşım olarak ortaya çıkıyor. Bugün dünyada yaşanan kapitalist düşüncenin, liberal devlet anlayışının ortaya çıkardığı insanlığın yaşam modeli biraz fantastik boyutlarda filmde ortaya konulmuş ve Amerikan toplumuna ya da Amerikan tarzı yaşamı benimseyen toplumlara birer ayna tutma işlevini görmeyi çağırıştırılmaktadır. Kaptan McCrea halka konuşmasında uzaya çıkışlarının 700. Yıl dönümünü kutladıklarını hatırlatır. Ayrıca ironik bir şekilde

“uzaya geleli 700 yıl oldu ama hala eski yaşamımıza benzer yaşam tarzımızı sürdürüyoruz” diyerek kapitalist anlayışın Axiom’da ve uzayda hala devam ettirildiğini vurgulamaktadır. İşte tam da burada bilim kurgu mitlerden, masallardan, ütopyalardan, distopyalardan toplumsal işlevi ve yaklaşımı bakımından farklılaşır. Ünsal Oskay tüm bu türler içinde bilim kurgunun farklı olarak yaşanan zamanın ve toplumun doğallaştırdığı algılama biçimlerinden kendini yabancılaştırmaya çalışan bir tür olduğunu vurgular. Ona göre bilimkurgu dünyanın bizim bildiğimiz dünyadan farklı olabileceği düşüncesinden ve ampirik olarak bile yeniye olan ilgiden ortaya çıkmaktadır(2014:33). Axiom gemisinin insanları yani günümüzün dünyalılarını, bir başka dünyanın ve farklı bir yaşamın olabileceğini vurgulamaya çalışan tüm paradigmaları dikkatle izlemelidir. Axiom’da yaşananlar bugün yaşadığımız dünyanın algılama biçimlerine yöneltilmiş bir aynadan yansımalar olarak ele alınmalıdır.

ŞEKİL 3) <http://pixar.wikia.com/WALL%E2%80%A2?file=WALLEship.jpg>

İNSAN-MAKİNE ÇATIŞMASI ve YENİ MADDECİLİK

Filmde seyircinin Wall-E’nin gözünden detaylı olarak tanıyabildiği tek insan Axiom’un kaptanı B. McCrea’dır. Şişman, sevimli, meraklı ve akıllı biridir. Fakat tüm mürettebatı robot olan gemide robotlara fazlasıyla bağımlıdır. Yardımcısı “Auto” adlı robotla tüm gemiyi yönetmektedir. Kaptan McCrea’nın tanıtıldığı sahnede kaptan tüm gemiye ortak yayınlı görsel olarak seslenmekte tıpkı süpermarketlerde olduğu gibi gemi ahalisini promosyonlardan haberdar etmektedir. Yönetmen geminin tek ve en önemli idarecisinin de sistemdeki işlevinin pazarlama ve tüketim amaçlı olduğunu ortaya koymaktadır. Filmde Axiom hem uzaydaki görüntüsü hem de içerideki yaşam açısından bir kruvaziyer gibi dizayn edilmiştir. Çok büyük bir tatil gemisini andırmaktadır. Ayrıca gemi metaforu kutsal kitaplarda yer alan “Nuh’un Gemisi”ne de gönderme yapmaktadır. Çünkü insanlar dünyadaki yaşamın sona ermesi sonucu bir gemide o yaşamın yeniden başlamasını beklemektedirler. Dünyada yaşamın yeniden var olacağını habercisi ise Wall-E’nin tesadüfen bulunduğu, Eve’nin içinde saklayarak Axiom’a getirdiği bitkidir. Bu bitki insanlığın yeşerecek olan umutlarının simgesidir. Gemide bu umut kaybolmuş gibidir. İnsanlar alıştıkları atalet ortamında neden orada bulduklarını da umursamaz olmuşlardır. Tıpkı yeryüzündeki tüketim toplumunun kendini, gününü ve geleceğini sorgulama ihtiyacı duymaması gibi. Çünkü yabancılaşma artmış insanlar düşlerinin içerisinde kaybolmuşlardır. Bu durumda tek yapılması gereken şey ise insanların özgürleşmeleri açısından bilinç altlarında yer alan özgürleşme beklentilerini açığa çıkaracak farkındalığın sağlanmasına yönelik çalışmaktır. Filmdeki bitki bu farkındalığın somutlaşmış bir temsilidir.

Gemini kaptanı McCrea geminin komutanıdır. Ona kumanda eder. Fakat geminin idaresi kaptanın yardımcısı olan bir robot olan “Auto” tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu robot kaptanın çarkıdır. Çark nasıl geminin yönlendirilmesinde bir direksiyon vazifesi görüyorsa robotta filmde çark şeklinde betimlenmiştir. Çarkı idare eden kaptandır. Fakat bir süre sonra özellikle de bitkinin ortaya çıkmasıyla birlikte dünyada yaşam umudunun belirmesi sırasında “Auto” kaptanı yönlendirmeye başlar. Her yolu deneyerek var olan durumun devam etmesini, dünyaya bir daha geri dönmemesini ister. Çünkü aslında tüm gemi ve doğal olarak da insanlık robotlara teslim olmak üzeredir. Auto bu egemenliği kaybetmek istememektedir. İyi ve kötü robotların çatışmasını gösteren Wall-E filminden önceleri bilim kurgu sineması insansı, akıllı ve cana yakın robotların ve tehlikeli kontrolden çıkan robotların yapılmasıyla ilgili bir çok film gerçekleştirmiştir.

1900'lerin başında canavar robotlar vardı. 1907 yılında 'Oyuncak Bebeğin İntikamı' adlı filmde canlanan oyuncak bebekler insanlara saldırıyordu. 1940 'Doktor Satan'ın Gizemi'nde şeytani robotlar ordusu dünyayı ele geçirmeye çalışıyordu. 1938'te 'Dünyalar Savaşı'nda Mars'tan gelen dev robotlar dünyayı işgal ediyordu. 1960'dan sonra robot endişesi yön değiştirdi. Jetgiller çizgi filmi 2063'te yaşayan bir aileyi konu ediniyordu. Aile uzayda yaşıyor ve hizmetçi robotları var.1970 ve 80'lerde 'Yıldız Savaşları'nda insan dostu robotlar da ortaya çıkmaya başladı. 1999'da ise robotların git gide insansılaşmasına yönelik Robin Williams'ın başrolü oynadığı 'Robot Adam' filmi gerçekleştirildi. Film duyguları gelişen bir robotun öyküsünü anlatıyordu(National Geographic:16).

Wall-E'de yer alan insan-makine ilişkisinin bir benzeri ilk kez Stanley Kubrick'in "2001: A Space Odyssey" adlı bilimkurgu filminde 1968 yılında kullanılmıştır. Ünlü bilimkurgu yazarı Arthur C. Clarke'ın romanından uyarlanan filmde mürettebatın bir üyesi de "HAL 9000" süper bilgisayarıdır. Yapay zekaya sahip Hall insan gibi iletişim kurmak ve etkileşime geçmek ve hatta insan duygularını taklit etmek için tasarlanmıştır. Gerçekte de astronotlar ona "Hal" diye hitap ederek mürettebattan biri gibi davranırlar. Bir keşif gezisinde Hal her işi halletmektedir. Bowman ve Poole robotsu davranırken Hal adeta insanlaşmış gibidir. Yani makine efendisi olan insana itaat etmemeye başlamıştır. Hatta tam tersi efendi rolüne talip olmuştur. Garip ve insansı hatalı davranışlar ortaya koymaya başlayan Hal'ün görevine son vermeye çalışılır. Ama Hall direnir. Tuzaklar kurar. Sonunda devre dışı bırakılır.

ŞEKİL 4) <http://pixar.wikia.com/WALL%E2%80%A2?file=Autocaptaineve.jpg>

Gerek "2001: A Space Odyssey"da gerekse "Wall-E" de işlenen makine-insan ya da robot-insan ilişkisi geçmişten günümüze insanlığın en önemli fantazyalarından biri olmuştur. İnsana tam anlamıyla sınırsız hizmet edecek robotların varlığı insanı yüceltecek ve yaşamını kolaylaştıracak gibi görünürken diğer yandan da robotların uygarlığı ele geçirmesinden ve kontrolden çıkmalarından korkulmuştur. Özellikle "yapay zeka" çalışmalarıyla belirli rutin davranışları sergileyen robot olgusundan zeka seviyesi insana yaklaşan bir robot fikri her iki filmde de birer gerilim unsuru ve yıkıcılık örneği olarak sergilenirken günümüzde dünyayı değiştirecek insana yakın robot teknolojisi çalışmaları hız kazanmaktadır. Haber Türk Gazetesi'nde yer alan bir araştırma yazısında Kanser ve Aids gibi hastalıkları robot bilim adamlarının çözeceği belirtilirken, uzmanların 2045 yılında tüm ofis işlerini artık robotların yapacağı yönündeki öngörüsüne yer vermektedir. Amaç tamamen insansı özellikler taşıyan ve bazı nitelikleri bakımından insandan çok üstün olan yeni bir tür geliştirmek(Habertürk: 12). Mitsubishi'nin ürettiği insansı robot Wakamuru, dostça, akıllı, şefkatli hizmet ediyor, onbin kelime biliyor ve insanlarla sohbet ediyor. Amerika'da üretilen 'Kismet' insan mimiklerini yapabiliyor. Kaş çatıyor. Şaşkın bakıyor. Sesi bir çocuk gibi(National Geographic:15).

Filmin doruk sahnesi makine-insan çatışmasının finalini ortaya koymaktadır. Auto'nun manipülasyonları ve zorlamaları sonunda McCrea tüm korku ve endişelerinden sıyrılarak bir anda ayağa kalkar. Kaptan olduğunu hatırlar. Auto'nun sadece bir robot olduğunu içinde duyumsar. Gezegenini, dünyayı özlediğini hisseder. Bu bir uyanıştır. Fakat Auto dünyaya geri dönmeyi istememektedir. Auto ile mücadeleye girer. Bu arada Wal-e ve Eve diğer "kötü" robotlarla mücadele etmektedirler. Final sahnesinde Wall-e ölümü göze almak adına ağır bir yükün altına girer ve ezilir. Eve ise halkın üzerine düşen bir kütleyi tutmaktadır. Çaresizdir. Kaptan McCrea(hareket ettikdikleri ve her işi robotlar yaptığı için kasları güçsüzdür. Ayakta duramaz.)Wall-E'nin ezildiğini gören Kaptan son kez gücünü toplar. Ayağa kalkar. Bu ayağa kalkış bir çeşit diriliştir. Burada kullanılan müzik ise "2001: A Space Odessey"de kullanılan, Johan Strauss'un Sunrise adlı parçasıdır. 2001'de maymunluktan insanlığa geçişi vurgulayan bu parça Wall-E'de kaptan'ın iki ayağı üzerinde durmayı sağlamasıyla insansı özelliklerini geri kazanmasını iki film arasında bağlantı kurarak seyirciye hatırlatırken 'Eski Toplum' adlı yapıtının sonunda bir yabarıdan barbara barbardan uygaraya geçiş sürecini ve bugünkü yaşamımızı atalarımıza borçlu olduğumuz vurgusunu yapan Morgan'a göre "kabul etmemiz gerekiyor ki uygarlığa geçiş olgusu, kendinden önceki dönemlerde de bu geçiş için yaşanması gerekli uygun koşulların yan yana gelmiş ve birbirlerini tamamlamış olmalarının bir ürünüdür"(1987: 407).İnsanlığın ve atalarının iki ayağı üzerinde durmak için verdiği mücadeleyi yeniden hisseden Kaptan McCrea Auto'nun off düğmesine basarak onu devre dışı bırakır. Makine ve insan arasındaki çatışmayı insan kazanmıştır. Axiom dünyaya geri döner. Eve Wall-E'nin yedek parçalarını değiştirerek onu yaşama döndürür. Koloni dünyada yeni bir yaşam kurar. Kamera yeryüzünden uzaya doğru açılır. Filmin kapanış jeneriğinde mağara duvarına yapılan resimler formunda uzaydan dönen Axiom'un yeryüzüne yeniden inışı, Kaptan MacCrea'nin çocuklarla "bitkiyi" toprağa ekmeleri. Suyun çıkarılmasında ve toprağın işlenmesinde robotlardan yararlanılması gibi görüntüler dünyada yaşamın başladığı ilk günlere gönderme yapmaktadır. Yalnızca bu yeni başlangıçta insanların yanında robotlar da var. Robotlar tarım yaparken, balık tutarken hep insanların yanındalar ve onlara yardımcı oluyorlar. Axiom ahalisinin insanoğlunun binlerce yıllık serüvenine rağmen geldiği noktada yaşama yeryüzünde sıfırdan, robotlarla başlamanın umut ve tazeliğini yeni baştan yaşamaktadır. Burada insan makine dostluğuna vurgu yapılırken, insanın teknolojiyle dost olabileceği ortaya konulmaktadır. Ayrıca kuramsal açıdan insan ve doğa arasındaki ayrımı sona erdiren "yeni maddeci" bakışın maddeyi cansız, edilgen ve insan tarafından kontrol edilen bir cisim olarak görmeyen bakış açısıyla değerlendirilirse filmde robotlarla insan arasında ilişkilerin insan merkezli klasik hümanist bakış açısının dışında ele alındığı öne sürülebilir. Özellikle bitiş jeneriğinde insan robot(makine)ilişkisindeki canlı-cansız, kontrol eden-edilen ilişkisinin sona erdirilmesi ile farklı ve yeni bir dünya imajının ortaya konulmaya çalışıldığı söylenebilir.

SONUÇ

Ekoeleştirel bakış açısı çevre olgusuna karşı insanların bilinçlendirilmesi veya yanlış bilinçten kurtarılması bağlamında, sahte çevreciliğin(sığ ekoloji) deşifre edilerek yapılmak istenenin açıkça ortaya konulması bağlamında ele almaya çalışıldı. Çünkü özellikle filmlerde ortaya konulan kasti ya da kasıt dışı her türlü yanlış ve düzensiz bilgi kısa zamanda doğru bilgi olarak yaygınlaşmaya başlar ve düzeltilmesi çok daha uzun bir zaman alır. Örneğin insanın eko sistemini ve kaynaklarını restore etme gibi bir şansını olmadığı, doğanın varlığının insan türünün bir ön koşulu olmadığı yani insansız da doğanın varlığını sürdürebileceği ama insanın doğasız olamayacağı, insan merkezli çevre yaklaşımından kurtulması gerektiği ve tüm bunların toplumsal, ekonomik, siyasal sistemler çerçevesinde ele alınması gerektiği fikirlerinin filmlerde nasıl ve ne kadar ele alındığı ekoeleştirel açıdan bir inceleme konusudur.

Geçmişten günümüze ve günümüzde yaşanan toplumsal durum insanın doğa karşısında egemen olma davranışının haklılığı ve haklılaştırılması, ya da normallığı ve normalselleştirilmesi üzerine inşa edilmiş bir yapıyı ortaya koymaktadır. Sınırlı, gerici ve insanlığın yıkımına hizmet eden bu toplumsal yapı karşısında insanoğlu doğayla bütünleşik, yeni ve insanlığın denenmiş tutucu ve yanlış zihniyetinin karşısına alternatif bir dünya ve gelecek çözümü sunacak bütün insanlığın tüm zengin potansiyellerini harekete geçirecek arayışlar içerisinde olmalıdır. Azınlıkta olmak haksız olmak ve/veya bu zamana dek var olanın doğru olduğu anlamına gelmemektedir. Popüler olanın gerçek ve doğru olan olduğu üzerindeki mitin gayri insaniliğinin göz ardı edilmesi, doğa ve insan ilişkileri

bağlamında var olan statükonun devamı merkezinde sürdürülen bakış açısı kendini popüler kültür ve sanat ürünlerinin metinlerinde göstermektedirler. Mevcut ekonomik, siyasal, toplumsal değer sistemleri bu statükonun sürdürülmesinden yana tavır almışlardır. Bu tavır geleceğe yönelik vizyonlarda özellikle-sinemada bilim kurgu-türlerinde öyle süslü ve göz boyayıcı biçimde ortaya koyulmaktadır ki biraz da güncel popüler kavramlar ve bilimsel yaklaşımlar filmlere serpiştirildiğinde geleceğe, insan-çevre ilişkilerine, aydınlatıcı olmak adına yaklaşması gereken bilim kurgu türü filmlerin pek çoğunun geçmişte var olan her şeyin farklı görseelliklerle aynen geleceğe aktarılmasından başka bir anlam ifade etmeyen yapıntılar olmaktan öteye gitmediği görülmektedir.

Elbette çözüm olarak öncelikle temelde toplumsal kurumların ve toplumsal yapılaşmanın insan çevre ilişkilerini bilhassa doğanın dayatması nedeniyle değişmesi gerektiği gerçeği kavranılmalı ve içselleştirilmelidir. İnsan çevre ilişkilerindeki soruna yalnız teknik çözümler üretmek esasında yaklaşmanın yeterli olmayacağı anlaşılmalıdır. Yalnızca yeni ekolojik bir toplum yeni insan doğa yaklaşımını en doğru biçimde ortaya koyabilecektir. Ekoeleştirel yaklaşıma sahip çalışmalar bu çerçevede bir duyarlılık yaratabilir, izleyicinin çevreyle olan ilişkisini yeniden gözden geçirmesini sağlar, doğanın yıkıcı bir şekilde kullanılmasını engelleme konusunda bilinçlendirir.

Bunun en çabuk ve kökten çözümü toplumsal bilincin yaratılması ve yaygınlaştırılması açısından kitle iletişim araçlarının özellikle sinemanın hatta gençler ve çocuklar üzerinde daha etkileyici bir tür olan canlandırma sinemasının doğru mesajları vermesi olacaktır. Politika olarak ekolojiyi tartışan Bookchin doğru eğer her zaman bir amaç olacaksa yanıtta yeterince açık olmalıdır. Yoksa doğruyu ideolojik çizerlerin elinden çıkmış “radikal” çizgi romanlarda boşuna arayacağımızı söylemektedir(2013:400). Wall-E bugünkü gelişmeleri temel alarak geleceğe ilişkin bir vizyon ortaya koyarken umutlu bir söylem oluşturması açısından “radikal” (Bookchin’in ironisine uygun olarak) bir çevre eleştirisi sunmaya çalışıyor gibi görünmekle birlikte zaman zaman edilginleştirici bir mesajı içinde barındırdığı görülüyor. Zira Amerikan sinemasının kapitalizme ve liberalizme karşı olan yaklaşımlara belirli bir yere kadar katıldıktan sonra esas olan kısımların çürütülmesi ya da görmezden gelinmesi sıkça kullanılan bir yöntemdir. Buradaki ekoeleştirel açıdan sorun, var olan değerlerin ve statükonun korunmasında ısrar edilmesinin popülerleştirme ve çözümsüzleştirilen statükoyu koruyarak sorunları geri dönülemez hale dönüştürmedir.

Kapitalist tüketim toplumunun çevrenin korunmasına ve sürdürülebilir bir çevre arayışına teknolojik çözümlerle karşılık veren, bu durumu da bir pazarlama stratejisi olarak kullanan “sahte çevrecilik” günümüzün büyük batılı şirketlerinin yaklaşımıdır. Filmde BnL şirketi üzerinden eleştiri ortaya koyan film ABD’nin en büyük şirketlerinden Disney ve Pixar’ın ürünüdür. Pixar’ın eski CEO’su ve Disney’in en büyük ortağı Steve Jobs ise aynı zamanda Apple’ın CEO’sudur. Dolayısıyla filmin içerisinde Apple’a göndermeler yer almaktadır. Kullanılan seslerde, bazı görüntülerdeki çağrışımlarda, hatta Eve’nin tasarımı bile “Applevari” bir duruş ortaya koymaktadır. Teknolojinin de dost ve düşman olarak iki gruba ayrılması, yapay zekaya sahip robotların insansı bir sevimliliğe ve hizmete aracı olabileceğine dair bir vurgu yapılması, teknolojinin ve Apple’ın öne çıkarılması gelecek yıllarda yaygınlaşması beklenen akıllı robotların dev bir kapitalist endüstriyel savaşın ön hazırlıkları olarak sevimlileştirilmesi ve insanlığa önemli bir parça olarak eklemelenmeye çalışılması filmi ekoeleştirel açıdan ironik bir konuma soktuğunu ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda Wall-E’nin kapitalizme ve tüketim toplumuna ciddi eleştirel bir yaklaşım getirirken aynı üretim süreçlerinin ve ideolojinin bir ürünü olarak ne denli radikal ve ne denli doğru çözümler sunduğu tartışılmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Baudrillard, J.(1997). *Tüketim Toplumu*, çev: Ferda Keskin-Hazal Deliçaylı. İstanbul:Ayrıntı
- Bauman, Z.(1998). *Sosyolojik Düşünmek*, çev: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı.
- Bookchin, M,(2013). *Ekolojik Bir Topluma Doğru*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul:Sümer Yay.
- Çoban,A., Hamamcı, C., Keleş,R., (2012). *Çevre Politikası*. 7. Basım. İstanbul:İmge
- Dent, N.J.,(2002). *Rousseau Sözlüğü*, çev: BülentGözkan/ Necati Ilgicioğlu/ Ayhan Çitil, İstanbul:Sarmal.

- Dursun,C.(2000).“Çevre ve İnsan Teorik Yaklaşım”, *Ekoloji Politik.* ed:Göksel Demirer, Tezcan Abay, s.39-43. İstanbul:Özgür Üniversite.
- DISNEY: “Responsible Content”<http://thewaltdisneycompany.com/citizenship/act-responsibly/environmental-stewardship/long-term-goals> İndirilme Tarihi: (29.01.2015)
- Erdağlı,B.(2000) “Ekolojik Bir Topluma Doğru”. *Ekoloji Politik.* ed: Göksel Demirer, Tezcan Abay.s.76-81.İstanbul:Özgür Üniversite.
- Erdoğan, İ.,Ejder,N.,(1997). *Çevre Sorunları: Nedenler, Çözümler: Egemen Marksist Anlayışın İletileri Üzerine.* Ankara:Doruk.
- Giddens, A.(2013). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı.
- Groys, B.(2014). *Sanatın Gücü,* İstanbul: Hayalperest.
- Greenwash,<http://www.theguardian.com/environment/series/greenwash>,İndirilme Tarihi: (10.11.2014)
- About Greenwashing,www.greenwashingindex.com/ İndirilme Tarihi:(10.11.2014)
- Bergthaller,H.<http://www.easlee.eu/about-us/what-is-ecocriticism/> İndirilme Tarihi: (05.01.2015).
- Kalkan,F.(2014) *Animasyon Sineması ve Hayvan Karakterleri,* İstanbul: Başka Yerler.
- Kant,İ.(2006).*Yargı Yetisinin Eleştirisi,* çev. Aziz Yardımlı, İstanbul:İdea.
- Morgan, H.L.(1987). *Eski Toplum ya da İnsanlığın Barbarlık Döneminden geçerek Yabanılıktan Uygarlığa Yükselmesi Üzerine Araştırmalar.*çev:Ünsal Oskay. İstanbul:Payel.
- Naess,Arne(1973).http://www.ecology.ethz.ch/education/Readings_stuff/Naess_1973.pdf İndirilme Tarihi: (09.10.2014)
- Opperman,S.(2012). *Çevre, Edebiyat ve Ekoeleştirir,* Ankara: Phoenix
- Oskay, Ü.(2014), *Çağdaş Fantazya,* İstanbul:İnkılap.
- Özsevgeç, L.(2013). *Çevre Bilimine Giriş, Genel Çevre Bilgisi,* Haz:Vahdettin Sevinç. Ankara: Maya Akademi.
- Suvin, D.(1979), *Metamorphoses Of Science Fiction,* Yale University Pres: US.
- Sancak, M.(2015),“Bu gidişle robotlar patron olacak, insanları yönetecek”, Habertürk, s.12.
- Teksoy,R.(2013) *Ansiklopedik Sinema Terimleri Sözlüğü,* İstanbul:Oğlak
- National Geographic.(2009). *Gelecekte Teknoloji: Kişisel Robotlardan Nano-Teknolojiye,*s.15-16

WALL-E (2008)

Yönetmen: Andrew Stanton

Yapımcılar: Jim Morris, Lindsey Collins, John Lesseter, Thomas Porter.

Senaryo: Andrew Stanton, Pete Docter

Süre: 98 dakika

Bütçe: 180 Milyon Dolar.